

Pastor Johann Adam Steinmetz

David Floryk

Připomínejte si své předchůdce, kteří vás vedli a kázali vám slovo Boží. Bedlivě pozorujte, jak dovršili svůj život, a napodobujte jejich víru. Vždyť Ježíš Kristus je tentýž včera i dnes i na věky. (*Židům 13, 7–8*)

Mluví se dnes hodně o studnách, o odkrývání, znovuobjevování. Ohlížíme se do dějin a studujeme historii, nicméně náš zájem není v první řadě historický, ale duchovní. Duchovní obnovu, po které toužíme, nelze vykopat, nemůže být důsledkem naší snahy a píce, musí přijít od Hospodina. To hledání v dějinách však v tom má své místo: *dozvídáme se*, že lidé dávno před námi zakoušeli podivuhodné Boží jednání a znali Pána způsobem, který my dnes třeba tak úplně nezakoušíme; můžeme *být usvědčeni*, že nemáme to, co měli oni, můžeme se po tom *roztoužit*; můžeme *pozorovat a přemýšlet*, kde byl zdroj jejich požehnání, můžeme se od nich *poučit*, můžeme je *napodobovat* ve víře. A protože Ježíš Kristus je tentýž, jako byl tenkrát, máme naději, že i my jej můžeme zakusit tak, jako oni sami.

Jedním z těchto duchovních předchůdců je těšínský pastor Johann Adam Steinmetz (1689 – 1762), muž, jehož historik Daniel Spratek právem nazývá „*porodním asistentem obnovené Jednoty bratrské*“⁽¹⁾.

Johann Adam Steinmetz se narodil 1689 v dnešních Księginicach Wielkich v Dolním Slezsku. Po studiích se stal luterským duchovním a roku 1717 byl povolán do farnosti ve slezských Teplicích a již zde se svou horlivostí stal vůdcem probuzení: říká se, že zakrátko téměř nebyl ve vesnici dům, kde by nebyl někdo obrácený⁽²⁾.

Roku 1720, ve věku 31 let, byl Steinmetz povolán do Těšína jako správce evangelického kostela. Výstavba kostela byla vynucena politickým tlakem švédského krále, který v roce 1709 donutil císaře Josefa I., aby začal plnit podmínky tzv. Altranstädtské konvence, zlepšující postavení evangeliků ve Slezsku. Císař byl tak donucen povolit výstavbu 6 velkých evangelických kostelů, mezi nimi i tzv. Ježíšův kostel u Těšína, který je dodnes největším evangelickým kostelem v Polsku. Právě tento chrám a pastýři, kteří v něm sloužili, sehráli později klíčovou úlohu v suchdolském probuzení.

Do těšínského kostela přicházelo přes 40 tisíc evangeliků z Těšínska a mnozí další tajně z Opavska, Kravařska, Krnovska, ba až z Valašska. Putovali několik desítek kilometrů pěšky nebo na koňských povozech. Radost evangeliků z nového kostela byla obrovská. Jeden pamětník napsal, že denně chodil na tento pozemek dvakrát, aby poděkoval Bohu za požehnání, jakého se dostalo těšínským evangelikům. Už roce 1709 zde ještě na „holém“ pozemku přijímala Večeři Páně asi stovka věrných evangeliků denně.

Oficiální luterská církev té doby procházela vnitřní krizí, která se projevovala navenek napětím mezi zastánci orthodoxní linie, jež zdůrazňovala čistotu lutherského učení a lpěla na tradici, nedbala však na každodenní křesťanský život, a pietisty, kteří usilovali o duchovní probuzení evangeliků, zdůrazňovali praktickou zbožnost, obrácení, znovuzrození, posvěcení a misi. V mnoha lutherských církvích byla situace „*namnoze podobná té, která vyvolala Lutherovo vystoupení, s tím, že nyní nastala v církvi, kterou sám založil*“⁽³⁾.

Pietističtí pastoři v čele se Steinmetzem za podpory místní evangelické šlechty rozvinuli v Těšíně dílo duchovní obnovy: kromě kázání podporovali setkání v soukromých obydlích, podnikali cesty po Slezsku, aby navštěvovali v diaspoře evangeliky. Dbali, aby se lidem dostaly do rukou dobré protestantské spisy.

Každou neděli se v Ježíšově kostele konalo několik bohoslužeb. Pastor Steinmetz sám nevládl žádným slovanským jazykem, postaral se však, aby se v kostele kázalo v němčině i v polštině, zpočátku i v češtině; lidé přicházeli zdaleka a čekali před kostelem, až na ně přijde řada, přičemž nadšeně zpívali nábožné písně. Jeden z kazatelů napsal: „*Když jenom vyslovím při kázání jméno Ježíš, volají všichni velmi hlasitě: »Ach, Pane Ježíši Kriste!«, musím udělat přestávku v řeči, až se všichni domodlí!*“ Když později jednoho ze suchdolanů vyslyšeli, co ho do Těšína táhlo, vyznal: „*Ještě nikdy jsem neslyšel takto vyvyšovati jméno Pána Ježíše!*“⁽⁴⁾

Když tedy Kristián David při svém putování přišel roku 1723 do Suchdola, našel tam dychtivé posluchače, probouzené nadšenými kázáními pastora Steinmetze.⁽⁵⁾

Jednou z knih, které byly na Kravařsku tajně opatrovány a čteny, byl i Komenského katechismus, který zvláště pro své bývalé ovečky z Fulneka a Suchdolu a jejich potomky Komenský sepsal a vydal v roce 1661 v Amsterdamu ⁽⁶⁾. Katechismus byl psán německy – neboť lidé, jímž Komenský sloužil a jímž svůj spis odkázal, byli etničtí Němci, usedlí na Kravařsku už více než 240 let.

A jaké národnosti byl sám Steinmetz? On sám by této otázce pravděpodobně nerozuměl – byl Slezan, mluvil německy a byl poddaným rakouského císaře. Nuže, Slezan Steinmetz v polském Těšíně kázal německy duchovním potomkům Moravana Komenského, aby pak ti posléze v Sasku obnovili Jednotu bratrskou, zrozenou o 200 let dříve v samém srdci Čech ... Hle, jedna ze studnic v naší historii, které čekají na své vyčištění a znovunaplnění: bývaly doby, kdy jazyk lidí nerozděloval, kdy Češi, Němci i Poláci, Slezané i Moravané, stáli svorně pod Kristovým křížem. ⁽⁷⁾

Tajným evangelíkům byly cesty do Těšína drahé a snášeli kvůli nim útrapy, protože v Těšíně mnozí z nich našli jistotu spasení a odvahu veřejně se hlásit ke jménu Pána Ježíše.

Hrabě Henckel později hraběti Zinzendorfovi napsal (1724): „*Jakmile zjistili, že v Těšíně je evangelický kostel, začali přicházet – nejprve v malém počtu, později ve větším – aby si poslechli, čemu se tam vlastně vyučuje. Když tu pak uslyšeli něco úplně jiného, než co se u nich učilo, a kázání evangelia brzy získalo v jejich srdcích své jisté místo, ... začali žít zcela nový život a houfně přicházivali do Těšína. Když si to jejich vrchnost uvědomila, tak všem a každému zvláště nejprve po dobrém a později tvrdými hrozbami zakázala do Těšína docházet. Ti ubozí lidé nicméně ... se nenechali zastavit, ... a mnozí na zpáteční cestě z Těšína byli uvrženi do strašných vězení, zbiti a dokonce hrozně svázáni ...*“ ⁽⁸⁾

David Nitschmann, pozdější biskup obnovené Jednoty, měl se Steinmetzem duchovní rozhovor o Vánocích 1722, který popsal takto: „*Když jsem s ním rozmlouval, bylo mé srdce velice uklidněno výkladem učení o zásluhách Spasitele, že ubohý hříšník, takový, jaký je, může přijít pouze k němu, a bude přijat. Mým bratřím jsem pak řekl: »Co jsem slyšel a co jsem zakusil ve svém srdci, to nemohu slovy vyjádřit, měli byste tam sami jít a slyšet.«*“ ⁽⁹⁾

S pastorem Steinmetzem se setkal a přijal od něj duchovní službu i David Schneider. Pastorovo kázání jej přivedlo k pokání a záplavě radostných slz, načež mu pastýř doporučil stálá duchovní cvičení a pravidelné pobožnosti. Takto rozplápolán vrátil se D. Schneider domů a od těch dnů se bohoslužebná shromáždění v domě Davida Schneidra, Davida Nitschmanna a Melchiora Zeisbergera stala pravidlem. Toto byl začátek probuzení. „*Jakmile se někteří z návštěvy Těšína vrátili domů, vyprávěli ve veřejných shromážděních, co slyšeli a co ve svých srdcích cítili a bylo to, jak se říká, jako olej přilíhý do ohně, který již byl zapálen Duchem svatým.*“ ⁽¹⁰⁾

Mnozí duchovně probuzení Moravané, kteří sedávali na kázáních v Těšíně, rozhodli se kvůli velkému pronásledování opustit domov a odejít do exilu. Moravský Mojžíš „Kristián David“ část z nich postupně odvádí do Saska na panství hraběte Zinzendorfa, kde vzniká Ochranov a probuzení vydává své nejlepší plody v podobě obnovené Jednoty bratrské a její celosvětové misie.

Těšín tak sehrál roli akcelérátoru, který přilil nový olej do motoru Božího probuzení na Kravařsku. Skryté semeno, v slzách zasévané Janem Amosem o generaci dříve, k životu nesměle probuzené osobním svědectvím obráceného Kristiána Davida, bylo mocným pastýřským pomazáním pastora Steinmetze přivedeno k rozkvětu, aby pak v Ochranově pod apoštolským vedením Zinzendorfovým vydalo bohaté plody.

Byl to právě pastor Steinmetz, který – dle slov Zinzendorfových – přivedl Moravy „*k pevnému uvědomění si pravého Bytí a všeobecné církve Boží ... on byl tím nástrojem, který našim prvním exulantům vymluvil ducha sektářství*“ a „*vložil na šíje učedníků nejlahodnější jho*“. ⁽¹¹⁾ Ó, kéž by nám Pán dnes daroval kazatele, kteří by kázáním Božího Slova na šíje svých posluchačů vkládali ono nejlahodnější jho učednictví!

Zápis v matrice úmrtí moravské osady v Bethlehemu (USA) z roku 1760 pak neváhá pastora označit za vůdce duchovního probuzení na Kravařsku. Pro mnohé Moravany se Steinmetz stal „vzorovým“ pastorem, s nímž poměřovali další, se kterými se později v exilu setkali. ⁽¹²⁾

Ani pastor Steinmetz se nevyhnul ústrkům a pronásledování: od roku 1721 byli pietističtí pastoři téměř soustavně obviňováni ze šíření nových učení či z organizování soukromých pobožností. V roce 1723 pak Těšínský zemský hejtman zřídil vyšetřovací komisi, která zahájila proces s pietisty, který se táhl léta, chvílemi utíchal, přinesl mnoho zvrátů a znamenal pro Steinmetze např. i uvalení domácího vězení. Přesto, že ve prospěch pietistů intervenovala řada vlivných osob a u císařova zpovědníka intervenoval i hra-

bě Zinzendorf, císař Karel VI. ukončil roku 1730 proces dekretem, kterým pietistické pastory z Těšínska vč. Steinmetze navždy vypověděl ze všech svých dědičných zemí.

Johann Adam Steinmetz se po svém vypovězení z Těšína uchýlil do Neustadtu, kde s pomocí hraběte Zinzendorfa získal místo superintendenta a školního inspektora. Později odešel do Magdeburska, kde se stal konzistorním radou a generálním superintendentem magdeburského knížectví, zodpovědným za církevní a školské záležitosti v zemi. V Bergenu vytvořil vynikající školu, spojenou s výzkumným ústavem. Steinmetz dbal i o povznesení vzdělanosti dospělých, zvláště v oblasti náboženské, a proto pro ně pořádal veřejné přednášky, zpravidla v sobotu nebo v neděli odpoledne a zčásti vycházely i tiskem. Těšily se velké oblibě a přicházely si je poslechnout zástupy lidí nejen z města, ale i z venkova.

Steinmetz se živě zajímal o metodistické probuzení v Anglii, které vítal jako hnutí v mnoha ohledech podobné tomu, jehož součástí byl on sám. Obsáhle o něm referoval německým čtenářům ve svém časopise. John Wesley jej později nazývá mužem „dobře známým po celé Říši“. Stejně tak měl Steinmetz zájem i o tzv. velké probuzení (Great Awakening) v Massachusetts a jako první o něm informoval německý svět, vydal dokonce německý překlad díla Jonathana Edwardse „*A Faithful Narrative of the Surprising Work of God*“, popisující probuzení v Northamptonu. Díky zpřístupnění těchto spisů a zpráv o duchovním probuzení v Británii a v Severní Americe německému čtenáři stal se Steinmetz také prostředníkem mezi anglo-americkým a kontinentálním evangelikalismem.

Po krátké nemoci dne 10. července 1762 Johann Adam Steinmetz v magdeburském Presteru zemřel. Patřil k předním bohoslovcům své doby, zapsal se nesmazatelně do dějin těšínského protestantismu i do dějin obnovené Jednoty bratrské. Patří mu čestné místo mezi otci moderního evangelikalismu.

Poznámky:

- (1) Daniel Spratek: Porodní asistent obnovené jednoty pastor Johann Adam Steinmetz, Sborník III. konference MORAVIAN, Suchdol nad Odrou, 2004
- (2) Daniel Spratek: Porodní asistent obnovené jednoty pastor Johann Adam Steinmetz, Sborník III. konference MORAVIAN, Suchdol nad Odrou, 2004
- (3) Daniel Spratek: kapitola Johann Adam Steinmetz v knize Služebníci Slova Božího v krajině pod horami, Český Těšín 2005
- (4) Ondřej Srba: David Schneider 1693 – 1755, 6. svazek edice MORAVIAN, Suchdol nad Odrou, 2006
- (5) Ludmila Plecháčková – Mucalíková: Kristián David 1692 – 1751, 4. svazek edice MORAVIAN, Suchdol nad Odrou, 2006
- (6) Jan Amos Komenský: Prastaré obecně křesťanské náboženství sebrané do krátkých otázek a odpovědí
- (7) Pavel Neústupný: Moravané – duchovní pramen spojení mezi Čechy a Němci, IV. mezinárodní konference MORAVIAN, říjen 2006
- (8) Daniel Spratek: Služebníci Slova Božího v krajině pod horami
- (9) Daniel Spratek: Služebníci Slova Božího v krajině pod horami
- (10) Hellmuth Reichel: David Nitschmann Syndikus, 15. svazek edice Suchdol, Klub přátel Suchdolu, Suchdol nad Odrou, 2003
- (11) Daniel Spratek: Služebníci Slova Božího v krajině pod horami
- (12) Daniel Spratek: Služebníci Slova Božího v krajině pod horami

Léto 2007, psáno pro čtvrtletník Morning Star, www.zeleznaberla.org

David Floryk je starším Křesťanského společenství v Ostravě, kde žije a pracuje. Profesí stavební technik, srdcem filosof. Věnuje se kázání a vyučování, sní o obnově církve, která bude „sloupem a oporou pravdy“ (1. Tim 3,15). Píše komentáře k aktuálnímu dění, publikuje v církevním i světském tisku; pokouší se o rehabilitaci autentického konzervativního smýšlení. Je šéfredaktorem dvouněsíčníku Konzervativní listy, vydávaného ostravským Konzervativním klubem (www.konzervativniklub.cz).

